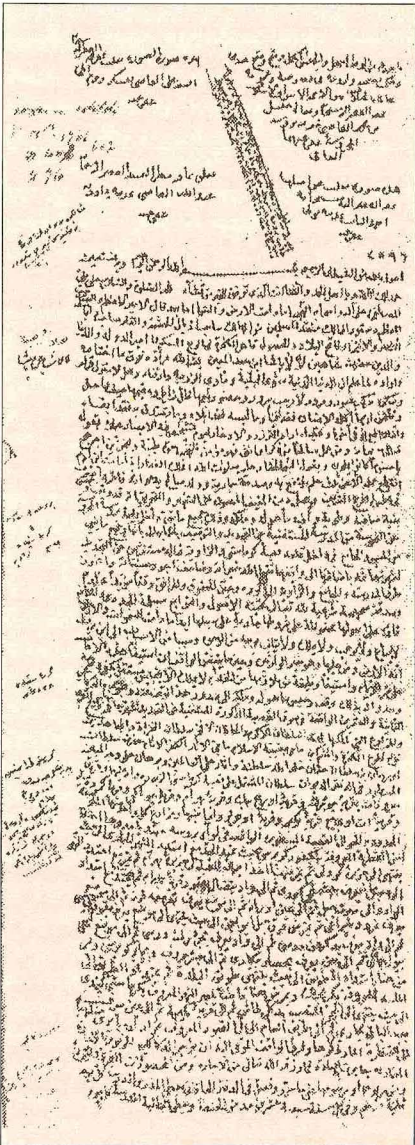

dir. 1948'de onarılan türbesi belediye tarafından depo olarak kullanılmaktadır. Vakıf mütevelliiliği kendisinden sonra büyük oğlu Mehmed, ondan da torunları Bâli ve Hamzazâde'le intikal etmiştir. Lala Şâhin Paşa, bu eserleri için Kirmasti kasabesindeki yirmi sekiz dükkânla Orhan Gazi zamanında mülk edindiği köy ve meraların tamamı olan sekiz köyü vakfetmiştir. Günümüzde Edirne'nin Lalapaşa ilçesine adını veren Şâhin Paşa'nın soyundan gelen Bâli ve Züfer beylerin camileriyle Hamza Bey'in türbesi de Kirmasti'dedir.

Lala Şâhin Paşa Vakfı'nın ilk sayfası (VGMA, defter nr. 732, s. 74)

BİBLİYOGRAFYA :

Lala Şâhin Paşa Vakfıyisi, VGMA, defter nr. 732, s. 74 vd.; Millet Ktp., Ali Emîri Efendi, nr. 4471, s. 299-305; Anonim Osmanlı Kroniği (haz. Necdet Öztürk), İstanbul 2000, s. 27-32; Âşıkpaşazâde, Tarih (Atsız), s. 126, 127-128, 129, 132, 133; Edirneli Oruç Beğ, Oruç Beğ Tarihi (nşr. Atsız), İstanbul, ts., 39-46; Neşri, Cihan-nümâ (Unat), I, 193, 195 vd., 239-241; Hadîdî, Tevârih-i Âl-i Osmân (haz. Necdet Öztürk), İstanbul 1991, s. 82-85, 88-91, 98-101; Belgradî Hâkî Efendi, Hadâikü'r-reyhân, Nuruosmaniye Ktp., nr. 3234, vr. 4^h vd.; Hoca Sâdeddin, Tacü't-tevârih, İstanbul 1280, I, 69, 72-79, 84-92, 102, 109-110, 114, 121; Solakzâde, Tarih (haz. Vahid Çabuk), Ankara 1989, I, 40-52; Hammer (Atâ Bey), I, 207, 209, 212, 217, 219, 220, 222, 224; Ahmed Refik, Meşhur Osmanlı Kumandanları, İstanbul 1318, s. 56-68; Ayverdi, Osmanlı Mi'mârîsi I, s. 92 vd.; Halil İnalçak, "Edirne'nin Fethi (1361)", Edirne: Edirne'nin 600. Fetih Yıldönümü Armağan Kitabı, Ankara 1965, s. 144-148, 156; Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler, Ankara 1983, III, 315-316; Mustafa Bilge, İlk Osmanlı Medreseleri, İstanbul 1984, s. 23, 24, 27, 39, 91-94, 191, 299-305; S. Yıldız Ötüken vd.ğr., Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler, Ankara 1986, IV, 525-529; Stephen W. Reinert, "Niş'ten Kosova'ya: I. Murad'ın Son Yıllarına İlişkin Düşünceler", Osmanlı Beyliği: 1300-1389 (trc. Gül Çağalı Güven v.dğr.), İstanbul 1997, s. 186, 227-228; İsmet Parmaksızoğlu, "Lala Şâhin Paşa", TA, XXII, 458; Elizabeth A. Zachariadou, "Şâhin, Lala", EI² (İng.), IX, 211.

ABDÜLKADİR ÖZCAN

LALA ŞAHİN PAŞA KÜLLİYESİ

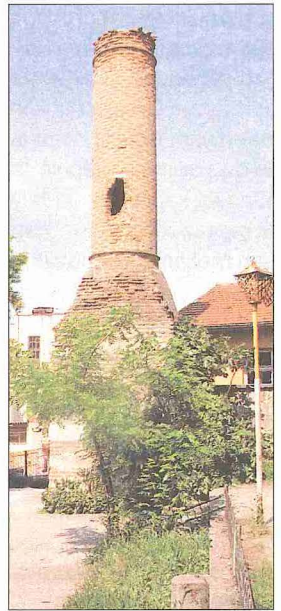
Orhan Gazi döneminde Mustafakemalpaşa'da inşa edilen külliye.

Bursa'nın Mustafakemalpaşa ilçesinde (eski Kirmasti) Kirmasti çayının yakınında bir parkın içinde yer alan külliye camii, medrese ve türbeden meydana gelmektedir. Rumeli Beylerbeyi Lala Şâhin Paşa'nın Rebülevvel 749 (Haziran 1348) tarihli vakfıyesinde belirtildiği üzere caminin karşısında bir de zâviye bulunuyordu. Lala Şâhin Paşa'nın Kirmasti'de imaret dışında külliyyeye gelir sağlayan hamam ve dükkânlarla çayın üzerine ahşap bir köprü inşa ettirdiği çeşitli belgelerden öğrenilmektedir. Lala Şâhin Paşa bu eserleri, 740 (1339-40) yılı civarında İznik yakınında Bizanslılar ile yapılan Yalakâbâd (Yalova) Muharebesi'nde ele geçirilen ganimetlerle inşa ettirmiştir. Bugün külliye-den sadece türbe sağlam durumdadır. Camii tamamen yok olmuş, şerefesiyle birlikte yıkılan minarenin alt kısmı ile medrese duvarlarının bazı parçaları da günümüze ulaşmıştır.

Minarenin kare planlı kaidesi kesme taşla tuğladan, pabuç ve gövdesi sadece tuğladan yapılmıştır. Minarede pabuç kısmının pahlanarak silindirik gövdeye bağlandığı görülür. Gövdenin alt ve üst kenarlarını ince birer bilezik sınırlar. Şerefe altının tuğladan stalaktitli olduğu bazı eski fotoğraflarından anlaşılmaktadır. Kaidenin doğuya bakan cephesinde bulunan mermer üzerine ta'lik hattıyla yazılmış dört satırlık manzum kitâbe, 1238 yılı Receb ayı başında (Mart 1823) minarenin yenilendiğini göstermektedir. Ayverdi'ye göre bu tamirat minarenin kaide kısmının üstündeki bölümlerle ilgilidir (Osmanlı Mi'mârîsi I, s. 190).

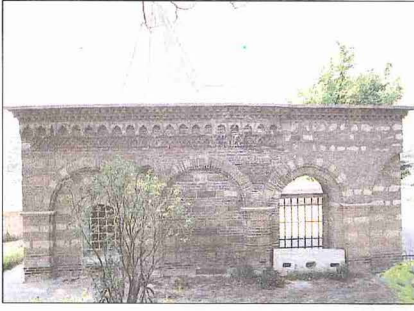
Caminin kuzeydoğusunda yer aldığı anlaşılan medresenin sadece kuzeydoğu ve kuzeybatıya bakan duvarlarının bir kısmı sağlam durumda iken Cumhuriyet'in ilk yıllarında üzerine bir okul yapılmıştır. İri bloklar halindeki kesme taş ve tuğladan işçilikleri olan bu duvarlarda kuzeydoğudakinde dairevi şekilli iki sıra pencere yer almaktadır.

Türbede kitâbe bulunmamaktadır. Fakat vakfıyesinden anlaşıldığı üzere 749'dan (1348) önce inşa edilmiştir. 21 Muharrem 1202 (2 Kasım 1787) tarihinde onarılarak yapıya yeni pencereler açılmıştır. Restorasyonu 1948'de Maarif Vakâleti tarafından depo olarak kullanılmaktadır. Kare planlı gövdesinin üzerine sivri külahlı bir kubbeye örtülü olan türbe, büyük bir ihtimalle Bizans dönemine ait eski bir yapının duvarları ve bazı mimari parçalarından faydalanılarak inşa edilmiştir. Ya-

Lala Şâhin Paşa Camii'nin minaresi

Lala Şahin Paşa Türbesi – Mustafakemalpaşa / Bursa

BİBLİYOGRAFYA :

Taşköprizâde, *eş-Şekâ'ik*, s. 8-9; J. von Hammer-Purgstall, *Osmanlı Devleti Tarihi* (trc. Münin Çevik – Erol Kılıç), İstanbul 1983, I, 76; *Sicill-i Osmânî*, III, 132; F. W. Hasluck, *Cyzicus*, Oxford 1910, s. 75; Ayverdi, *Osmanlı Mi'mârisi I*, s. 189-197, rs. 266-277; a.mlf., "Osmanlı Mi'marisinin İlk Asrı", *Milletlerarası Birinci Türk Sanatları Kongresi (Ankara 19-24 Ekim 1959), Kongreye Sunulan Tebliğler*, Ankara 1962, s. 75; a.mlf., "Orhan Gazî Devrinde Mi'mârî", *AÜ İlahiyat Fakültesi Yıllık Araştırmalar Dergisi*, I, Ankara 1957, s. 135-136, rs. 39-40; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, 573; Cevdet Çulpan, *Türk Taş Köprüleri*, Ankara 1975, s. 95-96; Cahid Baltacı, *XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri*, İstanbul 1976, s. 571; Yıldız Demiriz, *Osmanlı Mi'marisinde Süsleme I: Erken Devir 1300-1453*, İstanbul 1979, s. 634-637, rs. 699-705; Mustafa Bilge, *İlk Osmanlı Medreseleri*, İstanbul 1984, s. 191-192, 302; S. Yıldız Ötügen e.dğr., *Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler*, Ankara 1986, IV, 525-530, 713-714, rs. 289-293, şekil 135; Orhan Cezmi Tuncer, *Anadolu Kümbetleri II: Beylikler ve Osmanlı Dönemi*, Ankara 1991, s. 127-131.

ENİS KARAKAYA

LÂLE
(لَالِي)

Şekil ve renk özellikleriyle edebiyatta ve süsleme sanatlarında kullanılan çiçek.

Farsça bir kelime olan lâle (Lat. tulipa) çok yıllık, soğanlı ve otsu bir bitkinin adıdır. Çiçekleri bir sap üzerinde bir tane olup çiçek örtüsü altı parçalı, serbest, kırmızı, sarı veya beyaz renkli olabilir. Her parçanın dip kısmında genellikle esmer renkli bir leke görülür. Gerçek vatanının Orta Asya olduğu sanılan lâle esas itibarıyla yabancı bir bitkidir. Türkiye'de on beş kadar türü bulunmaktadır. Çok çiçekli de dahil yaklaşık 5000 çeşidi bahçelerde süs bitkisi olarak yetiştirilmektedir.

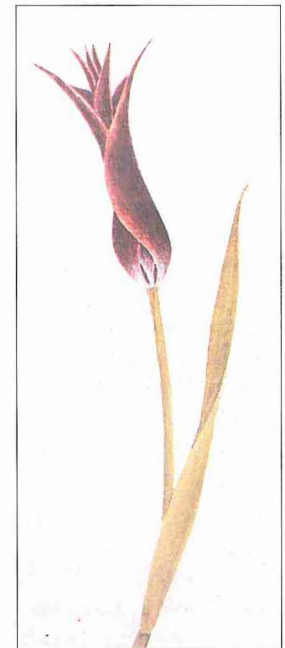
Romalılar ve Bizanslılar döneminde tanınmayan lâle Anadolu'da XII. yüzyıldan itibaren süs bitkisi olarak kullanılmaya başlanmıştır. Lâlenin Türkiye'den Avrupa'ya ne zaman götürüldüğü kesin olarak bilinmemektedir. Avusturya-Macaristan imparatorunun Kanûnî Sultan Süleyman nezdindeki elçisi Ootgeer Giselijn van Busbeke'nin İstanbul'dan Avrupa'ya götürdüğü bitkiler arasında lâle soğanlarının da bulunduğu sanılmaktadır. 1559 Nisanında Augsburg'da (Almanya) Hewart'ın bahçesinde çiçek açan lâle türü İsviçreli tabiat bilgini Konrad Gesner tarafından "tulipa turcarum" (Türk lâlesi) olarak adlandırılmıştır. Lâle tutkusu, bütün dünyada zaman zaman "lâle deliliği" (tulipoma-

nia) diye anılan aşırı boyutlara ulaşmıştır. Bu tutkunun, lâlenin XVI. yüzyıl İstanbul'unda kültür yoluyla çok sayıda çeşidinin elde edilmesiyle arttığı ve XVIII. yüzyılda, özellikle sonradan Lâle Devri (1718-1730) denilen dönemde doruğa ulaştığı bilinmektedir. Bugün Avrupa ülkelerinde lâle bitkisi için kullanılan "tulip" kelimesi, Türkler'in bu bitkiye "tulipan" adını verdiklerini kaydeden Busbeke'nin hâtıratına dayanmaktadır. S. W. Murray, bu ismin Türkler'in başlarına sardıkları tülbentle ilgili olduğunu kaydetmektedir. Kelimenin "sarık biçimindeki çiçek" anlamında tülbentten gelmiş olması ihtimali kuvvetlidir.

İstanbul'da islah edilmiş ilk lâle çeşidini elde eden kişinin Şeyhülislâm Ebüssüüd Efendi olduğunu Tabib Mehmed Aşkı kitabında kaydetmektedir. XVIII. yüzyıl başlarına kadar yetişen şükûfecilerle bunların yetiştirdiği lâle ve zerrin çeşitlerinin isimlerini veren *Netâyicü'l-eshâr* adlı kitabın müellifi Cerrahpaşa Camii imamı Mehmed b. Ahmed Ubeydî Efendi de en eski lâle yetiştiricisi olarak Ebüssüüd Efendi'yi göstermekte ve elde ettiği ilk lâle çeşidine "nûr-ı adn" (cennet nuru) ismi verildiğini yazmaktadır. XVI-XVII. yüzyıllarda İstanbul'da yetiştirilen lâle çeşitlerinin isimleri, özellikleri ve yetiştiricileri hakkında bilgi veren el yazması risâlelere göre bunların sayısı 2000 civarındadır. XVIII. yüzyıldan başlayarak âdetâ bir yarış haline gelen lâle yetiştiriciliği yoluyla şekil ve renk bakımından farklı ve her birine ayrı ad verilmiş yüzlerce lâle türünün

pının en hareketli cephesi durumundaki güneydoğu cephesi Bizans karakteri taşımaktadır. Bu cephede dört adet kademeli yuvarlak kemer görülmektedir, bunlardan batı uçtaki kemerin içinde geniş bir pencere yer alır. Pencerenin mermerden yapılmış konsantrik kemeri lotus yapılarıyla zengin bir süsleme ihtiva eder. İki kemer arasındaki dairevi tuğla rozet, hasır örgüsü şeklindeki geometrik geçmeli bordür, bunun üstündeki kemercik frizi ve çatı eteğindeki çift sıra kirpi sacak hareketli bir cephede meydana getirmektedir. Giriş cephesi, ana eksen üzerindeki kapı ve bunun iki yanında açılmış olan yuvarlak tuğla kemerli iki pencereye sahiptir. Kapı lentosu ve alınlığı Bizansîşidir. Diğer cepheler oldukça sadedir. Güneybatı cephesinde bir, kuzeybatı cephesinde iki küçük pencere görülür. Yine Bizans malzemesi olan konsollarla taşınan, kalın kaval silmelerin sınırladığı sekiz dilimli yüksek kubbesi Selçuklu üslûbundadır. Ayverdi tarafından tesbit edilen (a.g.e., s. 194, 197, rs. 276-277), üzerlerinde nesih hattıyla yazılmış dua ve sûrelerin yer aldığı söveler bugün yerinde bulunmamaktadır.

Hiçbir izi kalmamış olan zaviyenin caminin tam karşısında olduğu vakfiyesinde belirtilmiştir. Ayverdi bu bilgiye dayanarak zaviyenin yeri için caminin doğusundaki eğimli araziye teklif eder (a.g.e., s. 190, rs. 266). Bu yapı 1278'den (1861-62) sonraki bir tarihte ortadan kalkmıştır. Yeri bilinmeyen hamamın dükkânlarla birlikte 967 (1560) yılında tamire muhtaç olduğuna dair bir belge mevcuttur. Kirmasti çayının üzerinde büyük bir ihtimalle bugünkü modern köprünün bulunduğu mevkide yapılmış olan kırk göz- lü ahşap köprünün III. Ahmed devrinde (1703-1730) yenilediği bilinmektedir.

Abdullah Buhârî'nin *Sükûfenâme* adlı eserinde bir lâle tasvirî (Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi, nr. 1573, vr. 19^b)